

Dördüncü sene

On beşinci sayı

DARÜLFÜNUN
İLAHİİYAT FAKÜLTESİ
MECMUASI

Tarihî, içtimaî, dinî, felsefî

Mayıs — 1930

Istanbul — Şehzadebaşı
Evkaf Matbaası
1930

Tahtacılar

Tahtacılarda Dinî ve Sırrî hayat

Tahtacıları diğer zümrelerden temyiz eden vasıflar nelerdir? niçin bunlar diğer türkmen boylarından Çepni, Bayat, Harmandalı gibi ırkî mahiyyeti haiz bir oymak ismile Gögçeli, Çaylak, Şehepli diye anılmayorlarmda dinî dir zümre olmak üzere bütün diğer türkmen oymaklarından ve hatta diğer Alevî zümrelerden müstakil bir ünvan ile ayrılıyorlar. Demekki bunların kendilerine mahsus bir takım dinî evsafı ve hususiyetleri, ırkî evsaf ve hususiyetler fevkinde olarak Tahtacılığa has bir takım itikatları ve adetleri vardır.

İşte tahtacıları diğer Alevî zümrelerden temyiz eden bu hususiyetleri kendi aralarında kendilerinden topladığım veçhile kayt ediyorum.

Ancak burada iradı zarurî bir kaç sözü söylemeden geçemiyeceğim:

Evvela şu cihet bilinmelidir ki Tahtacılar kendilerine has vazih ve insicamlı bir akait silsilesine malik değillerdir. Netekim diğer Alevî zümrelerindedede hal bu merkezdedir.

Evet Ebu Bekir, Ömer ve Emeviler düşmanlığı ve bunun diğer şekli veya daha ma'kul bir ifadesi olan on iki İmam mühabbeti Aleviliğin en esash umdesidir. Lakin bu, akîde denilen gayba iman bahsında ne dünya ve ne ahiret fikri nede Allah ve Peygamber telekkisi hakkında hiç bir şey ifade etmez.

Bu daha Ömer zamanında İranın yıkılması ile başlayan ve "Arap düşmanlığı," cümlesile ifade edilebilen siyasî bir ihtirasın tezahüründen başka bir şey değildir.

Netekim Kerbela ve Meşhet etrafında toplanan an'aneler bir akait sistemi degil Mekke ve Medine düşmanlığını ifade eder:

"felekin dönekliği Arabi Deve sütü içmek ve kertenkele yemekten Kesraların tâçlarını isteyecek bir mevkie çıkardı.."

Deyen Firdevsi ve

"Eger vatanım kâ'be degil ise Allaha tapmam.."

deyen milliyetperver iranlı bu hakikatı terennüm etmişlerdi.

Müslümanlıkla temasları ekseriyetle iran yolundan vukua gelen Türklerin bu ruhtan aşılacağı şüphesizdi. Netekim öyle oldu..

Halbuki bu umde Alevilikten evvel şîlîğin malıdır, Aleviliğin sıfatı mümeyyizesini göstermez..

Şu halde Tahtacıların itikat bahsındaki hususiyetlerini diğer yerlerde aramak icap eder.

Eğer kendilerine sorarsanız, itikadımız imamı Ca'fer itikadı, mezhebimiz Ca'ferî mezhebidir derler.

Meshep meselesi

Acaba Ca'ferî mezhebi nedir ve ne gibi esasları ihtiva eder?

Bu sūali Tahtacı ocaklılarına sordum. İhtimal ki muhatâplarım ilk defa böyle bir sūal karşısında kaldılar.

Kendileri akidelerinin mevcudiyetinden ve ehemmiyetinden o derece emin idiler ki şimdiye kadar bunu hiç düşünmek lüzumunu his etmemişlerdi. Bu defa derin bir boşluk içinde bulunduklarını hayretle his ettiler. Düşündüler, cevap vermek istediler, fakat hiç bir şey söyleyemediler ve söyleyemezlerdi.

Çünkü hakikatta Ca'ferîlik namı altında ileri sürülen mezhebin isimden başka hiç bir mevcudiyeti ve kıymeti yoktur.

Gerçi tarihte bir kaç defa Ca'ferî namı altında birer mezhebin teessüs ettiğini görüyoruz. Ancak bunlar mesela mutezileden olan Ca'fer ibni Mübeşşirin fasık olanlar ve şarap içenler, sarikler ve zaniler hakkında bir takım kendine mahsus fikirler beyan etmesi üzerine kendi namına nispetle Ca'feriyye denilmesinden ileri gelmiştir.

Keza yine mutezileden Ca'fer ibni harp eslafına muhalif bazı akli esaslar vaz ettiği için bu fikirleri kabul edenlere Ca'feriyye denilmiştir.

Keza on ikinci imam olan Mehdiyi kabul etmeyerek Hasani Askerinin vefatından sonra imametın biraderi Ca'fer ibni Aliye geçdiğini kabul edenlere de Ca'feriyye denilmiş ve nihayet en ziyade meşhur olan Ca'ferî Sadık ve pederi Muhammet Bâkırın imametini kabul ederek bunlardan sonra evlatlarının imam olmadıklarına kail olanlara Ca'feriyye ve Bâkırıyye denilmiştir.

Halbuki Ca'ferî Sadık bizzat zamanındaki şiflerden teberri etmiş ve onların imamlar tegayyup eder, sonra yine riç'at eder, imamlara üluhiyyet hulul eder ve imamların her sözü nasır gibi itikatları şiddetle ret etmiş ve bugibi hamakatlari kabul edenlere lanet etmiştir.

Kendisinin ne itikatta nede amelde hiç bir imtiyaz ve hususiyeti olmadığı gibi zavallı, bir mezhep tesisini hatırandan bile gecirmemiştir.

Bütün bunlara rağmen imametın altıncı imam olan Ca'fere kadar geldiği Alevi ve şiî zümrelerin hemen hemen umumu tarafından ihtilaf edilmeksizin kabul edildiği ve Ca'ferin ilmu fazilet sahibi bir zatı muhterem olduğuda herkesce teslim edildiği için Ca'ferin bu imtiyazlarından istifade edilerek muahhar tarihlerde kendi yollarını esaslı

mepde'lere istinat ettiremeyen zümreler kendilerine meşru' ve cazip bir mezhep ünvanı vermek için Ca'ferin isminden istifade etmişlerdir.

Netekim Nadir şah irandaki şiiligi kaldırarak şiilerle sunnileri bir birine yaklaştıracak bir mezhep olmak üzere Ca'ferî namı altında ki mezhebin ihyasını düşünmüş ve fakat Ca'feriligin resmî bir mezhep olarak kabulünü İstanbuldaki sultanlara Defatla murahhaslâr göndererek teklif ettiği halde Babı Meşihatın kısa görüşlü mutaassıp alimlerinden Kabe de beşinci mezhep olmak üzere Ca'feriler için bir mihrap acılması için musaade istihsaline muvaffak olamamıştır. Nadirşah ise İranda Ca'feri mezhebini resmen ilan etmiş ve fakat hakıkatta böyle bir şey olmadığı için bu isim altında yine şiai imamiyye ve isna aşeriyye fıkı ve itikadı devam etmiştir,

Ayrı bir makale ile tavzihe mnhtaç olan bu fezleke gösteriyor ki Ca'feri mezhebindeniz demek ne amel nede itikat için hiç bir şey ifade etmez, Tahtacılar bundan dolayı şaşalamışlardı.

Şu halde bunlarda sistem dairesinde bir itikat manzumesi aramak esas itibarile musmir neticeler veremeyecektir.

Şüphesiz bunlarda bir takım akideler vardır. lakin bu akidelerin bir kısmı aslından okadar uzak ve perakende, bir kısmı bir birine öyle mütezat ve çapraşık bir haldedir ki kendileriyle yaptığımız söhbet esnasında bu itikatların bazılarını anlayamadıklarını ve ne olduğunu bilmediklerini söylemek zaruretini duydular ve benden izahını istediler. halbuki Ben munakaşa ve izahdan kaçınır ve tedailer hazırlayarak diğer itikatları tespite çalışırdım.

Vasıl olduğum kanaat şudur ki bunların kendilerinde ecdattan kalma nefesler itikatlarındaki esasları vücuda getirir. Bilahara Bektaşilerden ve diğer Alevi zümrelerden aralarına giren nefesler bu akideleri anlaşılmaz bir hale getirmiş ve kendilerini müşkül mevkie düşürmüştür. Halk şairlerinin nefesleri de kendilerinde tesir yapmış, hulule, tenasuha, miraca, hurufilige ve bir takım remizlere dair olan nefesler hep kendilerinde birer intiba bırakmış, nihayet kendilerinin de anlamadıkları bir vaziyet hadis olmuştur.

Ellerine sonradan geçmiş olan Faziletname, Sakiname, Kumru, Hüsnîye gibi kitaplarla destanî bazı manzumeler de kendilerini büsbütün şaşırtmıştır.

Tahtacı itikatlarile alakadar olmak itibarile burada bu tesiratin bir kaç nümunesini gösterebiliriz.

Ca'feri sadıkın imami hak ve sahibi mezhep olması hakkındaki kanaat ve itikatlarıda şu hikayeden anlaşılacaktır:

Bir gün ihtiyar bir kadın resulullahın nezdine gelmiş. yaresulallah

senden sonra senin vasın ve imam kim olacak bunu bana beyan et ki insanlar ihtilafa düşmesin ve hakkı, hakikati bilelim demiş. bu esnada peygamber yer üzerinde topraklara Çizgiler çizermiş. elindeki taşı kadına uzatmış; bunu al işte bu sana nişandır benden; sonra imam kimse o buna mührünü basacaktır demiş.

Peygamberin vefatından sonra bu kadın halife olan Ebubekire gitmiş ve bu taş a mührünü bas demiş. Ebu Bekir hiç taş a mühür bası lırmı cevabını vermiş ve kadın oradan çıkmış. Kadın teessürle yolda giderken Selmana rastgelmiş ve vak'ayı anlatmış Selman ona gel ben sana o mührün sahibini göstereyim demiş ve kadını alup Alinin nezdine gitmiş. Ali möhrünü taş a basınca taş mum gibi yumuşamış ve mührün yeri taş a 'mahkuk kalmış. Ali kadına sen bu mühürlü taş a al, sana lâzım olur demiş.

Alinin vefatından sonra kadın taş a Hasana götürmüş. onun möhrü altında taş yine mum gibi olmuş ve mührün izi taş a kalmış, yine kadın mührü almış. bir müddet sonra Hazreti Hüseyin imam olmuş, kadın taş a ona da götürmüş. ondan sonra imamı Ali zeynel abidine, ondan sonra imamı Muhammet Bâkıra ve nihayet imamı Ca'feri sadıka götürmüş; her biri aynı veçhile taş a mührü basmışlar.

Kadın bunların vasi ve hak imam olduklarını peygamberin bu tarz-daki irşadile anladıktan sonra mühürlü taş a imamı Ca'fere teslim etmiş bundan dolayı imamı Ca'fer sahibi möhür imiş.

Tahtacılar imamı Ca'feri peygamber zamanında yaşamakta olan bir adam telekki ediyorlardı.

Ca'ferin peygamberden yüz sene sonra doğdugunu ve pederi Muhammet bâkırın 117 tarihinde vefat ettiğini, peygamber zamanında ihtiyar olan bu kadının ancak bu tarihten sonra Çefere muracaat etmesi icap ettiğini ve bu takdirde kadının iki yüz sene yaşamış olması lazım geldigini anlattım. Gençlerin hayretleri arttı.

Bunlar şah İsmaili Ca'feri sadıkın oğlu biliyorlar, Nasiri tusiyi Ca'feri sadıkın talebesi ve aynı zamanda Hazreti Ali nin yaranından sayıyorlar, Benanibni Sem'anida ashaptan ve Alinin arkadaşlarından addediyorlar.

Bunlara dair anlattıkları vakalar çok gariptir.

Alinin şahsiyyeti hakkında itikatlar

kendileri ile Tahtacı adet ve itikatlarını tespit için yaptığımız sohbetlerde daima Alinin harukuladeliginden ve kendisinde üluhiyyet kudreti oldğundan bahs ederlerdi. Sohbet esnasında biri peki, Benan

ibni Sem'ana ne dersin ? Ali onu iki defa katlettiği halde yine kenisine hayat verdi dedi ve vak'ayı büyük bir hissi imanla ve hürmetle anlattı:

Hayret ettim Benan ibni Sem'anın ismi bunlarda ne gezer. İsmi tarih köşelerinde kalmış ve unutulmuş olan bu adam filvaki alevilerin itikatlarile esaslı surette alâkadardır.

Filhakika Benan ibni Sem'an Alinin uluhiyyetine kail olanlardandır. bu adam Aliye cüz'ü ilahî hulul etmiş ve Ali bu sıfatla gaybı biliyor muharebelerde muzaffer oluyor, bulutlarda ve şimşeklerde tecelli ediyor, yine bu uluhiyyet kudretiledirki Ali Hayber kal'asını koparmıştır diyenler dendir.

Ona göre Allahın ruhu enbiyada dolaştıktan sonra Aliye girmiş ve Aliden sonra Muhammet ibni Hanifeye, sonra oğlu ebu Haşim Abdullaha intikal etmiş ve ebu Haşimin Vasiyyeti mucibince uluhiyyet nihayet Benan ibni Sem'ana intikal etmiştir. Kur'anda (هذا بيان للناس وهدى وموعظة للمتقين) ayeti de buna işaret imiş .

Bu fikirlerin Alevî itikatlarile karabeti vazih isede Benan son zamanlarda Muhammet Bâkire bir mektup yazarak kendisine îman etmesini teklif etmiş ve sonraları daha ileri giderek uluhiyyeti insan azalarına malik olan bir öküz şeklinde tasvir etmiştir.

Bu itikatlarından dolayı Benan ibni Sem'an ikinci asrın iptidalarında Halit ibni Abdullahıksrî tarafından katledilmiştir.

Bu izahata göre Benan ibni Sem'an hazreti Aliyi değil Alinin beşinci torunu olan Muhammet Bakiri bile görmemiştir.

Tahtacıların bu hususta ki itikatları ve buna dair anlattıkları şudur :

Bir gün hazreti Aliye bir takım hakikatler ve esrar soruldu. Ali bunları izah edince mecliste hazır olanları bir cezbe aldı. hatta Ömer bile ya Ali sen olmasaydın halimiz ne olurdu diye Alinin mazhariyyetini itiraf etti. fakat bunlar içinde Benan ibni Sem'an isminde bir adam vardı Alinin mucizelerine takat götüremedi ve feryat etti “ya Ali rahim ve kadir sensin, Hüda sensin, yaradan sensin ! „

Bunun üzerine Ali derhal Zülfikarı çekti ve Benanın kafasını kesti fakat bu ceza kâfidir artık tevbe eder diyerek Ali merhamete geldi tekrar Benanı diriltti ve “îmana gel ya Benan zira ben allah değilim, allahın bir kuluyum,, dedi fakat Benan sırrı ilâhiyi gördüm ve hakikate muttali oldum beni öldüren ve bana hayat veren sensin haktan gayrı söz söyleyemem diyerek fikrinde ısrar etti.

Ali Tekrar zülfikarı havale etti fakat bir müddet sonra yine merhamete geldi ve benan ikinci defa olarak kalktı .

Benan ibni Sem'an hayatını kazanınca yine fikrinde ısrar etti. bu sefer Ali“ya rabbi ne yapayım bu kulun doğru yoldan saptı diye niyaz

etti ve hatiften bir sada geldi: ya Ali sen onu bırak ve yanından uzaklaşır.

Bunun üzerine ibni Sem'an memleketine gitmiş ve kavmine kendi itikadını kabul ettirmiştir.

Bu vak'ayı anlattıktan sonra bunun bir sır olduğunu ve bu sırrı anlamamanın güç olduğunu ilâve etti. Fakat ibni Sem'anın Aliden yüz sene sonra yaşamış olduğunu kendilerine anlatınca bu zat heyecanlandı peki dedi Nasiri tusiye nedersin ?

Bu sülal aynı zamanda sailin bilgilerinden şüpheyeye düştüğünü ve bunları tahkik için diğerlerinin de mevzuu bahsetmek istediğini gösteriyor. Nasiri tusi vak'asını şu suretle izah etti :

* * *

Hazreti Ali arkadaşlarından bir kafil ile sefere çıkmıştı. Bunlar içinde Selman, Kanber Ammar ve Nasiri tusi vardı. bunlar uzun müddet gittikten sonra susuz bir çöle düştüler. Nasir susamıştı fakat buralarda su bulmağa imkânı olmadığını bildiği için düşünüyor ve bir şey söylemiyordu.

Ali cölün ortasında atından indi. arkadaşları da indiler ve hepsi Alinin karşısında oturdular. Su yok ne yapacaklardı. Ali Nasire hitap etti ya Nasir kalk şurada su var bize birer su al! Nasir hayretle ileriledi ve şimdiye kadar kimsenin girmedığı anlaşılan bir mağara gördü, içine girdi. Bir kenarda berrak su ile dolu nefis bir havuz ortasında Ali oturmuş maşraba ile suyu Nasire uzatıyor. Nasir dehşet içinde kaldı, ben Aliyi dışarıda bıraktım benden evvel buraya nasıl gelmiş, suyu aldı arkadaşlarına götürdü baktıki Ali yine yerinde oturmakta.. Nasir arkadaşlarına birer birer su verdikçe Aliye dikkat eder onu dışarıda bıraktığı halde iceride görürdü.

Nasir hakikatı anlamıştı kimseye birşey söylemedi ve kafil hareket etti.

Bunlar nihayet Fırat nehrinin kenarına geldiler nehir derin ve gömrahtı, geçidin nereden olduğunu soracak kimse yoktu etrafa baktındılar hiç bir zi hayat görünmüyor. Ali ya Nasir dedi şu tepeye çık oradan Fırata doğru haykır ya Kerkere gecit nerededir. Nasir Fıratın yanındaki yar başına çıktı ve nida etti bin yerden cevap geldi. Nasir korktu hiç bir şey sormadı, geldi Aliye macerayı anlattı bu sefer Ali diğer bir isim verdi Nasir bu isimle çağırınca bu sefer kırk yerden cevap geldi üçüncü defasında Nasir gecidi öğrendi fakat Nasire gecidi gösteren ses ona :

ben Adem dünyaya gelmeden şukadar bin sene evvelden beri şu

kadar ıztırıp çektim nihayet buraya geldim. Senbeni nasıl buldun ve Nasire Ali hakkında bir çok Şeyler söyledi.

Nasır Alinin yanına gelince derhal ayaklarına kapandı“kadiri kayyum sensin herŐeyi yaradan sensin!„ dedi. Ali gazaplandı ve Zlfikarı ıkararak Nasırın kafasını bedeninden cuda etti.

Arkadaşları. Nasiri acıdılar ve Aliye reca ettiler. Ali merhamete geldi da etti ve Nasir yine dirildi “tevbe et ya Nasir kâfir oldun Allahdan başka Allah yoktur ben Allahın kuluyum„diye hitap etti ve bu hal iki defa tekrar edildi fakat Nasır “ldrende sensin hayat veren de sensin„deyerek imanında sabit kaldı ve ibni Sem’anın haklı olduğunu söyledi. Ali bunu da ibni Sem’an gibi ret ederek memleketine nefy etti. Nasirin bütün kavmu kendisine tabi oldular. bu güne kadar bunlar vardır. bunların mezheplerine Nusayrıyye mezhebi denilmektedir.

Tahtacılar bu vakaya tamamen itikat ediyorlar. Halbuki bunun hic bir tutar yeri yoktur.

Nasiri tusi meşhur bir Őif ve büyük bir alim olmakla beraber yedinci asırda yaşamış ve Helagu hane musahıp olmuştur. Aynı zamanda Nasiri tusi Alevilikten ziyade snniliğe yaklaşan bir adamdır. Bunun Aliden 600 sene sonra yaŐaması bütün bu bahsın izahı in kâfidir. Nusayriler ise eskiden Tahtacıların dolaŐtıkları yerlere yakın olmakla beraber Tahtacıların bu husustaki bilgileride büsbütün yanlıŐtır. Çünki Nusayrilik bambaŐka bir Őeydir ve tusi ile hiç bir alakaları yoktur.

buraya kadar gördüğümüz Şeyler aynı zamanda bize Tahtacılarda bir itikat sistemi aramamıza mani olduğunuda gösterir.

Bu cihetle bu sahirelerde bir ittkat sistemi aramaktan ziyade Tahtacıların muhtelif köylerinde gerek müŐahede suretile ve gerek kendilerinden iŐitmek suretile topladığım itikatlarla memzu adetlerini burada, olduğu gibi nakl ediyorum.

Adetler ve İtikatlar

Tahtacılarda besmele bismillahtır bismiŐah değil. bir msafirlikte veya ziyafette yemekten sonra Allah kabul etsin derler, sair Aleviler gibi hak erenler kabul etsin demezler.

Gece uykuya yatırken bir da okumak adettir. hiç olmazsa:

İŞte yattım sag yanıma
Sag yanımdan sol yanıma
Melekler yardımcım olsun
Dinime hem imanıma

parçasını okurlar.

Uykuda gördükleri rüyaların ehemmiyeti vardır . Bunu tecrübeli adamlara her halde ta'bir ettirirler.

Kadınlar böyle zamanda dernek yaparlar orada katmer pişirirler ve kahve içerler. Buraya erkek giremez. Kahve içildikten sonra ruya gören "Hayrın karşı gelsin,, der, ona hayırdır inşallak cevabı verilir. Oda hayrın karşı gelsin diye anlatmağa başlar ve tabirci tabir eder. Tabirci olmadığı zaman kadın erkek her biri bir dereceye kadar tabir edebilir.

Kadınların bu dernekleri bir çok vesilelerle tekerrür eder. Cuma ve Salı günleri ve çamaşır günleri, bilhassa adakları olduğu günler dernek yapmakta gecikmezler. Tahtacılar da tesettür olmamasına rağmen bu derneklere erkekler giremez.

Sabahları umumiyetle gün doğmadan kalkmak adettir. Uykudan kalkınca yüz yıkanır. Fakat bunlar su ve sabun kullanmasını pek sevmeyizler. El'an odunculukla iştiğal eden ve göçebe halinde bulunanlar su ile taharetlenmezler. Son zamanlarda bazı köylerde taharetle su kullanmak adeti başlamıştır. Bununla beraber abdesanelerinin zemini kireç ile badana edilmiştir .

İtikatlardan : Hayırlılar

Bir tahtacı eskiden bir sunnu ile temas ettiği zaman derhal dededen bir hayırlı alırdı. Bilhassa şehre gidenler dededen hayırlı almadıkça eve giremezlerdi .

Tahtacılar da hayırlı düa manasını ifade eder. ve bunlarda muhtelif hayırlılar vardır.

Sofra hayırlısı; Ziyaret hayırlısı; hediye hayırlısı; Su hayırlısı; Rakı hayırlısı; Hizmet hayırlısı;

Nikâh, Zifaf ve saire hayırlısı

Cenaze ve kabir ziyareti hayırlıları ve ayını cem esnasında sohbetlerde ki hayırlılar ayrıdır.

Bu hayırlıların Bektaşî ve sair Alevî zümrelerindeki gulbanklerden ve düalardan farkları vardır. Onlarda düalar ekseriyyetle bismi şahdiye başlar ve gerçek erenlerin demine hu; diye nihayet bulur. Tahtacılar da ise Allah Allah diye başlar ve gerçeğe hu; diyen ihayet bulur.

Rakı hayırlısı şudur:

"Allah Allah dolun dolu ola yardımcın şahı medan efendim Ali ola berekete bol ola kesene Hızır uğraya oniki imam dergâhına yazıla gerçeğe hu. ,,

Bu hayırlıların ekserisini ve merasime mahsus olanlarını yalnız ocaklılar bilirler. Esasen hayırlı vermek salahıyyeti onlarındır.

Dedeler

Bunlar hayırlı verirler, bir adamın günahını affederler ve ya ceza verirler. Ayine riyaset ederler, hak alırlar, niyaz toplarlar; fakat her kes takatına göre ve gönüllerinden koparı verecek. düşkünleri yugmak, cezayı refetmek ve mukabilinde para almak gibi.

Düşkünler hayırlı almadıkça, yunmadıkça ayını ceme giremezler.

Düşkünlük kız kaçırmak, hırsızlık etmek, karı boşamak, kadının nameşru hareketi gibi şeylerdir. Kadın kaçarsa kocasında düşkün olur.

Ocaklılara emniyet ve teslimiyet şarttır. Ve sanki onların vucutları sair tahtacıların ruh ve bedeninden mumtaz bir mahıyyeti haizdir.

Onların, aleyhinde söz söylenemez onlarda bir kudsiyyet vardır. dedelerden irsen evlada kalan eşyadada kudsiyyet vardır.

Yanın yatır ocaklılarında dedelerinden kalan bir keçe külâh bir kukulata ve şalvar ve bir çift papuç mukaddes eşya olmak üzere mahfuzdur.

Hasan mümtaz bey bu papuçların te'sirâtı maneviyyesine müteaddit tecrübelerine istinaden o derece kani idi ki benide ikna edeceğinden emin olarak bu papuçun tesirlerini anlattı.

Ağzı eğrilen bir kaç adamın agzına bu papuç ile birer defa vurmuşlar derhal egri ağız doğrulmuş. Buna ne dersin, bunu kendim tecrübe ettim diyordu. Çarpılan adamlar bu papuç ile eyi oldular.

Yunan işgali zamanında bir çok kitaplar ve eşya mahv olduğu halde her müşkülata ragmen bunlar ve dededen kalma sarık, kavuk, ve yazılı vesikalar muhafaza edilmiştir.

Bu papuçlardan yukarıda bunların Bagdat işi ve türkmenlerin geydiği papuçlardan olduğuna dair yine Hasan mümtaz beyden bazı malumat kaydedilmişti.

Keza Reşadiyedeki Hacı emirli ailesinde gayet kıymetli mukaddes bir elbise, ve buna mümasil bazı eşya ve bir kılıç vardır.

Kılıç bugünkü hacı emirli reisinin rivayetine göre yedinci dedeleri olan İslahiyede metfun İbrahimi saninin kılıcıdır. Bu kılıcın kabzasından bir parça kazılır ve yılanın ısırması olduğu bir adama içirilirse adam derhal eyi olur. Kılıcın bir tarafında şunlar yazılı:

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ نَصْرَ مِنَ اللَّهِ وَفَجَّ وَبَشَرَ الْمُؤْمِنِينَ يَا مُحَمَّد

Diğer tarafında da besmele ile surei ihlas tamamen yazılıdır. bunun her iki tarafında bir takım çiçekler var. bir kenarındada İhsan ismi yazılıdır. kabzasi panzehirden imiş. Bana ocaklılar kılıcın el ile yapılmış resimlerini gönderdiler aslını görmedim.

Tahtacılar evvelleri her işlerde dedeye muracaat ederlerdi. hatta misafirliğe gitmek için dededen izin alacak, pazara alış verişe gitmek içinde hayırlı olacaktır. Son zamanlarda bu kuyudat azalmıştır. fakat evlenmek veya kız evlendirmek onun muvafakatile ve hayırlısile olur.

Dede bir kadının ve erkeğin düşkün olduğunu yüzün kara olsun demek suretile ilan etmiş olur. artık o düşkün, hukuku beşeriyeden sakit olmuştur.

Hiç bir sohbete giremez ve herkes ona fena nazarile bakar.

Reşadiyedeki ocaklıların pederi olan paşa bir gün bir kadına yüzün kara olsun dedi. bu kadın germencik kenarında kasaphanede iki ay ceza gördü kendisini her gün tarassut ederler ve kadının efradı ailesinden birile temasınada mani olurlardı.

Paşa Apdul hamit devrinde tahtacılardan bir köy agasına yüzün kara olsun demiş. aga da'va etmişti ve da'vayı kayp etti nihayet bir bucuk sene sonra günahını afvettirdi.

Yatırlar

Tahtacıların kendi ocaklılarından mada muhterem tanıdıkları başka merkez yoktur. Kendilerinin mahdud velileri vardır. Bu veliler ve kendi tabirleriyle yatırlar her mıntaka için ayrıdır. Fakat diğer Alevi zumrelerde olduğu gibi bunların her tepede bir yatır olacak şekilde adedi pek çok degildir. Meselâ Narlıdere civarındaki tahtacılar iki üç sene evvel yağmur düası için Külefli (Külahli) ya gitmişlerdi. Orada dem cekildi, Ayın yapıldı sonrada yağmur için düa edildi. Eskiden senede bir bunları ziyaret ediyorduk burada sekiz tane evcik yani türbe vardır ve Narlı dereye üç bucuk saat mesafededir. Çatal kayadada Saçak baba vardır. Lâkin asıl mühim olan merkezler Dur Hasan dede ile İbrahimi sani türbeleridir.

bunları tahtacılar Ömurlerinde bir defa ziyaret etmek isterler. Netekim Ömründe bir defa haç maksadile Meşhedi Rizayı ziyaret etmek isterler. ocaklıların yaşlı olanları bu ziyaret mahallerine defatla gitmişlerdir. Esasen bunların Meşhetteki kütükte kaytları vardır.

Bunlar Hacı Bektaş ocagini katiyyen tanımazlar. Yalnız beş on senedenberi gençler İzmirdeki Bektaşî tekkesinin bazı ayinlerine girmeye başlamışlar Bektaşilerde bunları avlamak için hatta Narlı dere de bir zaviye açmışlardır.

Seyyit Battal, Seyyit Şuca, Abdal musa ve saire. bunlar için tamamen mechuldür.

Bu suretle tahtacılar yalnız kendi iki merkezlerini Meşhedi ve kucuk adaklar ve sair ziyaretler için de civarlarındaki yatırları tanır.

lar. Yukarıda izah edildiği veçhile sureti umumiyede kendi ölülerini takdis ve kim olursa olsun kabirlerini tanzim ederler.

Adaklar ve kurban

Bunların türbelerle olan münasebetleri muayyen günler de, hastalık vukuunda ve adaklardadır.

Çocuğu olmayan kadınlar hangisine olursa olsun adak adar. Bir hastalığı ve ya arızası olanlar bu yatırları ziyaret ederler çocuk ve kadın hastalıkları ve sar'a gibi hastalıkların tedavi merkezi buralarıdır.

Büyük bir arızaya müptela olanlar Muharrem ayında üç gün ogundurma orucu tutarlar.

Bu üç günde sehura kalkmaz, yemek yemez, yalnız akşamları iftarda bir kaç kaşık çorba alır. adaklar kurban veya horoz olduğu gibi ekseriyetle hamur işi bir yemek olan katmer ile helvadır.

Erkeklerde müteammin olan adaklar mezara yarım okka rakı adamaktır.

Mesela inek, beygir, veya çocuk hastalandı hastam iyi olmak için falan babanın ruhuna yarım okka rakı adak olsun denir.

Adakların ifasında, başlangıçta ve sonda birer hayırlı verilir sonunkisi mecburidir.

Adak kurbanından sonra mühim olan eştutunma kurbanıdır. Bu husustaki merasim Ayinice bahsında gösterilecektir.

Bunlardan madn yazkurbanı ve matem kurbanı vardır.

Yazkurbanı vakti olanlar tarafından Haziranda, mahsulün bereketi için yapılan merasimde kesilir.

Kurban dişi hayvan olmaz. Keçi, Öküz' Deve kurban olmaz. kurbanlar koyun ve ekseriyetle horozdandır.

Kurbanın kemikleri kırılmaz. Derisi ve sair hırdavat hususi bir meffene gömülür.

Matem kurbanı Muharrem'in on ikinci günü kesilir oğün yarım oruç tutulur. zenginler koyun, diğerleri birer horoz keserler. Bunları her kez yiyebilir fakat eştutunma kurbanını yalnız kurbanı kesilmiş olanlar yani sahip ve musahip olanlar yiyebilir. Yedikten sonra allah kabul eylesin denir bu söze yüzün ak olsun cevabı verilir.

Matem ve Bayram

Muharrem'in on ikinci günü matem bayramıdır bu en büyük bayramıdır.

O gün Tahtacılar kendi köylerinde yabancı kimseyi bulundurmaz-

lar. Köy hocası varse bu gün gelecek misafirimiz var siz başka köye gidiniz derler. denildiğine göre o gön bunlar kâmilten kayp olurlar ve sabah tan itibaren çalgılarla bir takım merasim yaparlar; dem cekerler, koyun gesserler ve bundan sünnilere bir lokma bile yedirmezler.

Tahtacıların bir kaç bayramları vardır her bayrama kurban terafuk eder. ramazan bayramını tanımazlar. sünnilerin kurban bayramında onlarda kurban gesserler.

Kurban kesen musahipli olacaktır. Bacığı açık olanlar gesemezler.

Bayram geceleri arzu eden dolusunu, yuzdirhem ve ya yarım okka münasibi kadar, alır ve Tekke ocagında toplanırlar .Tekkeye uzak olan köyler kendilerine münasip bir yere toplanırlar. esasen her köyde dede vekili ve bir sohbet mahalli vardır. buralarda o gece nefesler okunur ve sohbet yapılır. Gündüz kadın erkek bir araya toplanırlar nefes okurlar. sema raksı oynarlar, saz çalarlar. bayramlarını sohbet ve muhabbetle tesit ederler.

Arafe günü yiyecek üleştirirler. herkese ve bilhassa çocuklara mey ve, Şeker, Üzüm, Badem, Fındık, İncir, Fıstık gibi şeyler dağıtırlar.

O gün herçocuk yeni elbise giyer bu elbise bayramlık elbiseden başka olacaktır. Fakirler bu değişikliği ufak mıkyaşde ve takatları derecesinde temin ederler. çocuklar arafe günü kapu kapu gezerler. Bayram günleri çocuklarda şenliklerde bulunurlar.

Bayram günü kabirlerde ziyaret edilir ki bu hususda yokarıda tafsilat verilmiştir.

Tahtacılar nevrüz gününe sair Alevi ve bektaşiler kadra ehemmiyet vermezler. aralarına nevrüziye söylemek muahhar tarihte girmiştir.

Şu halde Tahtacılarda bayramlar Muharrem bayramı, Kurban bayramı Haziran bayramıdır . Zemheride büyük ayınler ve dini merasim yapılırsada bunu bayramlar arasında saymıyorlar.

matemde oruçlu olduğu günlerin akşamı su içilmez. Hoşaf, Ayran ve buna mumasıl şeyler içilir. on gün ve on gece rakı içilmez. Ceceleri Kumru namındaki kitaptan parçalar ve sakiname okunur. bu hal ertelige (sahura) kadar devran eder. burada okunan kitaplar hakkında izahat verilecektir.

On birinci günü üç yudum su alınır. İmamı zeynelabidin o gün suya yetişmiştir. O gece doluda içilir.

Bu gecelerde ve matem günlerinde kitap okunurken ağlanır. ve geceleri kitap okundukça sabaha kadar ağlayanlar vardır. Çünkü bunlar matem verir ve bunun için o günlerde nefes okunmaz.

Muharrem ve oruç

Matem günlerinde memnu olan bir çok şeyler vardır. mesela o günlerde camaşır yıkanmaz, tıraş olunmaz, et yenilmez, yumurta yenilmez bunlardan can hasıl olur. can yakmamalı. sabun kullanılmaz çünkü matemli olacak. o günlerde adamın gözü hiç bir şey görmiyor kendinden geçmiş oluyor. canı bir şey istemez Çünkü matemlidir bu sebeble yıkanmaz. On birinci günü camaşır yıkanır ve bütün bu memnular helal olur.

Muharrem'in on ikisinden itibaren ay çıkıncıyakadar Aşure pişirilir. Aşureyi bir arada yemek ve bir iki komşuya vermek makbuldür. Aşureci aile Tahtacılar da ayrı bir koldur. Onlarda dede ocağı gibi Rehber, gözcü, pervane ve sairinin aileleri ayrıdır bunun gibi Aşure pişirmek için muayyen bir aile vardır. Bununla beraber her aile muharremde bir defa olsun aşure pişirir.

Muharrem'in ilk on gününde oruç tutmak mecburidir. Oruç, sünnilerin orucu gibidir (?) mühip olanlar yani tahtacılar dan sofu olanlar kahve ile çay ile ve her hangi bir meyve ile vakit gecirirler. Ayr an, şerbet ve hiç bir mayı icilmez. Oruç zamanlarında matem çıkıncıya kadar her gün biri yuhh münkire der. karşı taraftanda biri buna cevaben la'net yezide cevabını verir.

Orucun vakti karınca ayagını görünceden, veya gâvur müslüman fark edilinceden güneş anaya kavuştuğu zamana, sünnilerin gurup zamanından beş dakika evveline kadardır. Muharremde oruç gecelelerinde kumru okunur fakat bu kitap sonradan gelmiştir. Evvelce yoktu evvelce daima sakiname okunurdu. şimdide okunur fakat cahiller kumruya daha çok ragbet ederler.

Kitaplar

Tahtacılar da gördüğüm ve elde ettiğim kitapların bir tahlilini ayrı bir mekaleye mevzu itti haz edeceğim. Burada bu kitaplar hakkında kendilerinin verdikleri izahatı kaydediyorum.

Bu kitaplar: Kumru: Menakip, salnamei sadreddin; Faziletname, Hüsnüyye, Noktatul beyan, Hutketulbeyan Sakiname, Hacı Bektaşî ve li vilayetnamesi, ve mır'atülmekasit ile cavidandır.

Kumru: evladı resulüm gazalarından bahs eden manzum bir eserdir. Beyitlerin sonu kumru diye nihayet bulduğu için bu isimle anılır. Fakat bu kitap acem düzmesidir. Bize sonradan gelmiştir esas bu kitap tahtacıların değil şiirlerindir. Bizde bunun yerine sakiname okunur.

Sakiname: bunun bizde muhtelif şekilleri vardır . Kerbela susuzlugundan, rakı ve şaraptan bahs eden bir takım manzumelerdir.

Menakıp: işte bızce müteber olan kitap budur. Bu kitap dedelere mahsustur. bunu taliplere ve müritlere göstermeyiz.

Şehepli aşiretinin merkezi ve Hacı emir ailesi namını taşıyan İbrahimi sani ocağında ecdattan kalma gayet kadim bir menakıp kitabı vardır ki bunun içinde her şey var. bu kitap bin seneliktir ve İmamı Ga'ferin buyuruğudur . Tahtacıların mezhepleri itikat ve adetleri buradadır .

Faziletname: Hazreti Alinin mucizelerini muharebelerini, ah ak ve faziletini anlatır. Bu kitaplar hep yazmadır (?)

Hacı beктаşı veli vilayetnamesi , noktatulbeyan çavıdan... Bunlar bizde varsada bunları okumayız. Bizce bunlar mü'teber kitaplar değildir esasen bazılarımız cavidana merak ettik. fakat bu da düzme bir şey, hiç bir şey anlayamadık.

Hutbetülbeyan çok güzel bir kitaptır . Hazreti alinin sözlerini anlatır. lakin bu kitapların hiç birisi şimdi bizde kalmadı. Bunlar Yunan işgali zamanında Çerkesler tarafından kuyulara atılmış ondan sonrada tedarük edilememiştir.

Bu bahsa ait Müteferrik notlar

Tahtacılar, ocaklılarında bir kısmı dahil olmak üzere, umumiyetle Hazreti Alinin ismini yalnız olarak talaffuz etmezler. Muhammet Ali derler. soz arasında Yalnız Ali dersiniz anlamazlar.

Muhammet Alinin güzel yolları
Size yana yana giden kalmadı.
Muhammet Alinin güzelyolları
Muhabbet bagına giden kalmadı.

Bunlarda mavi göz makbul değildir. mavi gözlüye Muaviye derler. Narlı dere de asıl müteveffa büyük dedenin oğlu Hasan niyazi efendinin gözleri mavi olduğu için bu adam sâkin ve haluk olduğu halde sevilmez.

Bir yatakta bir sünni yatırsa onu kırklarlar. yemek kaplarında kırk defa yıkanmadıkça temiz olmaz.

Bir kabır ve cenaze gördükleri zaman şu sözleri söylemek adettir.

Nice yegitler var kara yer sende
Nice gelinler masum çocuklar var sende

Sohbet esnasında ekseriyetle "Aliye kurban olayımki şöyledir,, tarzında söz söylemeleri mutattır .

Zem için söyledikleri zamandada Bekire refik ol. Muhammede refik ol, Ömere, Osmana refik ol derler. yemin etmek icap ettiği zaman: İkrar olsun, on iki imam hismindan gideyim, on iki imam düşmanım olsun, derler.

Kendilerine kızıl baş diyenlere karşı sen kara başmısın derler. Aralarında karabaş Alevi olmayanların unvanıdır. Agzı kara ikrar vermemiş olanlara derler.

Bunlar şah ismaili Ça'ferin oğlu zan ederler. fakat bazıları şah ismail Hazreti Alinin birader zadesidir derler ve Nasiri tusiye Muhammet safi ? nin oğludur derler aralarında şeyh safi ismi mevcut olduğu halde kim olduğunu bilmezler.

Erdebil kelimeside aralarında mevcuttur bu hususta da malûmatları yoktur.

Tahtacılar da içki sofrası ve sakilik bir takım adetlere bağlıdır sofranın başlangıcında yukarıda nakledilen Hayırlı okunduğu gibi dualar taati edilirken ve sofranın nihayetinde yine dualar okunur. Bu hususta bilahara tespit ettiğin duaların Tahtacılar has olmaktan ziyade Eektaşilere ait olduğunu zan ettiğim için buraya kayıt etmiyorum.

Akide bahsında Mi'racıda kayıt etmek icap eder. Bu hususta gerek Tahtacılar ait ilk makalede ve gerek daha evvelki nushalarda Alevilere dair yazdığın bir makalede zikr ettiklerimden mustekil malumat bulamadım. Bu bahsın sonuna şayanı dikkat olarak kayıt edelim ki bunlarda görülen "Nadi Ali,"nin şekli Bektaşilerde ve diğer Alevi zümrelerde görülen Nadi Aliden farklı ve muhtevası itibarile çok şayanı dikkattir. Ali burada sarahaten sahibi uluhiyyet olarak kayıt ediliyor.

Tahtacılar da bütün dualar türkçe olduğu halde yalnız Nadi Ali ile eski vesikalarda görülen salevatları arapçadır. bunların Akideleri mevzuu bahs olduğu bu sahifelerde ehemmiyetine binaen "Nadi Aliyi," aynen naklediyorum :

NADI ALİ

دستور شاه

ناد علیاً مظهر العجائب تجده عوناً لك في النوائب. لی الى الله كل هم وغم سینجلی بعظمتك یا الله یا الله
یا الله وبنور نبوتك یا محمد یا محمد وبنور ولايتك یا علی یا علی أدركنی أدركنی أدركنی
وعلیه یجولی یا عالماً بحالی عليك اتكالی یا ولی الوالی یا محول الحول والاحوال تحول حالنا الى احسن الحال.
اللهم یا ربنا بحق وجرمة حسین واخیه وامه وأبیه وبنیه وجده تعالی (!) خلصنا من كل هم بما
آتانا فيه وإنت ارحم الراحمین. یا صاحب الألوهية والعظمة والشجاعة والوقار یا مقلب القلوب والأبصار قلب
قلوبنا وبصر ابصارنا بحق رضائك ورؤیت لقائك المشیقین الاخیار یا علی (!) دل دل سوار عليك
اعتمادی ومنك اعتقادی الاقتدار الاخیار استر عیوبنا واغفر ذنوبنا یا ستار یا غفار (!) بحرمة آله
الابرار واصحابك المختار صلوات الله عليك الملك الجبار.